

A villamos vágya

Na, most ennek mi értelme van? Nem annyira megoldhatatlan a kérdés, hiszen van a világban iskolai tananyag, vannak lusta diákok, akik megpróbálják kicselezni a kötelező olvasmányokat előíró hatóságokat, de azért nem jó dolog arra gondolni, hogy vannak, akiknek fogalmuk sincs arról, hogy miről szól a *Bánk bán*. Nekik készülnek a *Bánk bán* előadások.

A színhely azonban most London, ahol tényleg senkinek nincs fogalma arról, hogy mi a *Bánk bán* cselekménye, de nemcsak diák-, hanem tanárvonalon sem, így aztán megküzdenek a maguk problémáival. Nyilván elsősorban a Shakespeare-darabokkal, de vannak olyan színművek, amelyek jelen pillanatban Shakespeare-nél is régebbinek tűnnek. Mint *A vágy villamosa*. Mi még a címevel sem nagyon tudunk mit kezdeni, a vágnak az eredetiben sincs villamosa, csak van egy villamos New Orleansben (lehet, hogy csak volt), amelynek a végállomása Desire. Ez nyilván megfogta Tennessee Williamst, megy a síneken egy nagy fém monstrum, és az van ráírva: vágy, micsoda szimbólum, nem szabad kihagyni.

Tényleg jó. És mintha egy kicsit elirányítana bennünket a Blanche DuBois-kérdésben is, van itt egy lecsúszott nő, akinek elég szerencsétlen a múltja, férjhez ment egy homoszexuális (bár cseppet sem nőies) férfihoz, aki nem bírván a vonzalmak és elvárások szorongatásait, kiszállt tenger fájdalma ellen. De

nem erről szól, mint tudjuk, a darab, hanem Blanche további életéről, további életének, mondhatni, végső szakaszáról (bár, ki tudja, talán valaki megírja majd *A vágy örültekházát* is), hogyan költözött Blanche pénze fogytán, munkahelyét elvesztvén, szülővárosából kiutasítván New Orleansbe, a testvéréhez, hogyan próbált férjet találni, és hogyan zavarodott össze végül minden benne, hogy szókéen és elegánsan bekísérjék az ápolni való emberek közé. Tulajdonképpen megoldódott az élete. Tulajdonképpen szép a történet, megkönnyezzük, és elhatározzuk, hogy ha hasonló helyzetbe kerülünk, akkor...

Na jó, azt azért nem. Hogy beköltözzön hozzánk egy félbolond alkoholista, és tönkretegye a vidám és gondtalan életünket – azt azért mégsem. Az egész helyzet annyira életidegen, a családon belüli szolidaritás annyira visszaszorult, hogy magával vitte *A vágy villamosa* aktualitását is. Persze, persze, ez egy jól megírt színdarab, nagy-nagy szerep egy élete tavaszán már túljutott színésznőnek, és őket végképp nem kényezteték el a nagy klasszikusok. Amellett meg lehet atlétatrikóban macsónak lenni, és van egy fiatalabb, csinos lányfigura is. Rajtuk múlik a darab sikere. Meg azon, hogy az egész ne jöjjön túl közel, hogy maradjon meg színdarabnak, hogy mi magunk szeressük Blanche-t (Blanche-et). Jaj, tényleg, ez is fontos: nálunk már eleve egy kicsit meg van emelve a szerep. Nem azért, mert Tolnay Klári

volt az ősbemutatón Blanche, hanem mert úgy mondjuk: „blans”. Finom, elegáns dolog, francia származás. De Blanche azért az eredetiben mégis „blencs”, éles, orrban képzett szó, szétmegy tőle az ember feje.

A kiejtés különösen fontos a londoni National Theatre előadásában. Mindenki normálisan beszél, az angol fülek számára egy kicsit nem normálisan, amerikai akcentussal, és ebbe a nyelvi közegbe érkezik meg Blanche valami átható, a délinél is délibb, éneklő, szótágelhúzó akcentussal. Csak hogy érezzük: ez a nő akusztikai környezetszennyezés, lehet, hogy szörnyűek a környéken élő bevándorlók, kétkeziek és spanyol ajkúak, de együtt sem annyira kibírhatatlanok, mint a vendégkisaszszony, akiről senki nem tudja, meddig akar maradni.

Zárójel bezárva. Még mindig ott tartunk, hogy rejtély, miért épp ezt játsszák a helyi nemzeti színházban, ha nem azért, mert kötelező olvasmány. *A vágy villamosa* annyira klasszikus, hogy már opera is készült belőle, miért is ne készült volna, amikor olyan értelmesen ki lehet osztani, Blanche szoprán, Stanley bariton. Mintha csak a *Tosca* volna, de Cavaradossi nélkül, hiszen épp ez a probléma, nincs egy szerelmes és szeretni való tenor Blanche életében. Viszont vannak megzenésíthető monológjai, csodát akarok, I want magic, ez így jó, ahogy van. Talán kicsit musicales, de Amerikában a musical nem szitokszó.

Vegyük el a zenét, ami marad, az prózában is elmondható, ha sikerül valahogy megmutatni azt a szexuális vibrálást, ami Blanche és Stanley között van, akkor az ifjú közönség készségesen beleszerelmesedik

a színészekbe. Végül is mire való a színház, ha nem erre: darabok eljátszására és a tárgyaltan vágyakozásokhoz megtalált tárgyakra. Stella folyton fürdik, órákon át ereszti a forró vizet, hömpölyög a gőz a forró napokon. Nem valami ok nélküli szexelkedés ez, ami a filmekben volt szokás, hanem darabilag hasznos és értelmes fürdőzés: az ember hirtelen megéri Stanley-t, akit egyszerre provokál egy még mindig szép nő, aki a kádban énekel, miközben kibírhatatlaná teszi a hétköznapokat. Meg a vasárnapokat. Beszólogat, hallgatózik, ott van, és egy órát kell várni arra is, hogy az ember kimehessen a vécére.

Hajrá, Stanley.

Voltaképpen az opera, egy másik opera juttatja eszembe, hogy ez egy tarthatatlan álláspont. A másik opera a *Traviata*, ott szoktam olyan kényelmetlenül érezni magam, hogy értem ám, miről van szó, van ez a megtévedt virágszál, ez a nócsoda, ez a halálba hanyatló árnyék, de ott egye meg a fene, én mégis az öregekkel vagyok. Ha az én fiam volna Alfréd, én is megtennék mindent, hogy elszakítsam a gyereket a város közismert kurvájától. Pénzt kínálnék, ravaszkodnék, hazudnék, mindegy, de így nem maradhat.

Ilyenkor mondja azt magának az ember, hogy nem te vagy a közönséges, földhözragadt szarvasmarha, csak nem elég jó az énekesnő.

Mindezt visszafordítva *A vágy villamosára*, itt nem lehet szidni a színésznőt, úgy osztották ki a szerepeket, ahogy kell, Stella csinos, Stanley izmos és szőrös, Blanche pedig Gillian Anderson. Az a Gillian Anderson, az *X-aktákból* meg néhány majdnem A kategóriás filmből,

de azért ismert, népszerű. Még ötven alatt volt a felvétel idején, redős a homloka, de pici és karcsú, és azért megnézi az ember a lábát a magas sarkú cipőben. Nem is rossz.

Az öreg Germont, ahogy megnézi a Violetta virágszálát, nincs rossz ízlése a fiannak.

Azt azért tudja az ember, hogy ez az álláspont tarthatatlan. Nem lehetek én a darab hülyéje, még akkor sem, ha Stanley itt nem erőszakolja meg Blanche-et, egyszerűen fölveszi a borvörös selyempizsamáját, bemegy a szobába, és átöleli, átölelteti magát a nővel. Akkor is egy tuskó. Eszik, iszik, kártyázik, bowlingozik, születésnapokon berúg, lerendezi az asszonyt, vagy kioszt neki egy pofont. Nem lehetek én. Nem lehetünk azonos állásponton.

Valamit nem értek ebből a darab-ból. Messzebbre kellene lépni, hogy ne lássam Blanche ráncait? De ha messzebbre lépek, nem egy émelyítő történetet kapok a világ romlásáról, hogy aki érzékeny és többet akar, és nem éri be a mindennapi élettel, az óhatatlanul is a szemét, vagy a boldondok között végzi? Milyen megszire lépjek? Vagy mennyire közel? Vagy hová?

Mit szólsz ehhez? Van ez a Stanley Kowalsky. Éli az életet, tudja, mit hoz a holnap és a holnapután, és akkor rájön, hogy dehogy tudja. Beköltözik hozzá a sógornője, és kibírhatatlan vagy nem, hazudik vagy sem, mégis egy másik világról kezd el beszélni. Tud franciául, hogy mást ne mondjak. Fölnéz az égre, és azt mondja, ott vannak a Pleiádok. A Wikipédiát kell böködnöm, hogy megtudjam, kik azok a Pleiádok. Atlasz és Pléioné leányai. Othello meg tudta mutatni Desdemonának az égen. Blanche is meg tudta volna mutatni, ha bárkit is érdekelt volna.

Erről volna szó? A türelemről? Éljük az életünket, kicsi, szűkös, derűs, és akkor jön egy kibírhatatlan lény a lakásba, vagy akár a társadalomba, és azt kérdi: mire használtok? Rájötök, hogy van egy másik világ, tanulok, amit tanulni lehet, elviselitek, amit el lehet viselni, vagy megelégedettek a jelenlétemet, és hívjátok a hatóságot? Rendben, hívjátok a mentőket. De büszkék ne legyetek rá.

Tennessee Williams: A vágy villamosa. A londoni National Theatre előadása a színház YouTube csatornáján. Rendező: **Benedict Andrews**. Főszereplők: **Gillian Anderson, Ben Foster**.